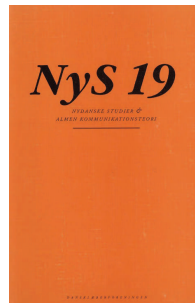

NyS

Titel:	Om tekstanalyse – 25 år efter
Forfatter:	Steen Jansen
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier</i> & <i>Almen kommunikationsteori</i> 19, 1994, s. 57-77
Udgivet af:	Dansklærerforeningen
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

OM TEKSTANALYSE – 25 ÅR SENERE

AF STEEN JANSEN

EN DEBAT OM TEKSTANALYSE

Tekstanalyse har altid været en del af litterære studier af forfatterskaber eller værker (med fremragende eksempler hos fx Brix: *Gudernes Tungemål* og *Fagre Ord* fra begyndelsen af århundredet). Med nykritikkens og strukturalismens fremkomst i 60'erne og deres grundidé om det autonome værk, får tekstanalysen tildelt en betydningsfuld rolle som en selvstændig disciplin. I sprogvidenskaben bliver tekstanalyse samtidig mere og mere betragtet som en helt nødvendig udvidelse af sætningsanalysen, nødvendig for at kunne gøre rede for forholdet ikke blot mellem sætninger, men også mellem sætningsinterne størrelser, jf. Dressler 1973 og Coseriu 1980. Med denne faglige selvstændiggørelse af tekstanalysen opstår en debat om teorier og metoder, hvor det grundlæggende spørgsmål er: *hvis det er muligt at styre en tekstanalyse, hvad er det så der styrer (eller bør styre) vores analyse af forskellige tekster?*

Meget ofte betvivles en mulig styring af den litterære tekstanalyse, fx når det hævdes at dens metoder og resultater er interessante, men intuitive og præget af ad hoc-formuleringer. Det samme gælder ikke nødvendigvis for den sproglige tekstanalyse, hvis metoder og resultater siges at være objektive og generaliserbare – men uinteressante (jf. Nølke 1986).

I 1968 mødes Aage Henriksen og Erik Hansen i tidsskriftet *Kritik* hvor de diskuterer litteraturforskerens og sprogforskerens syn på tekstanalysen for "at nå til bunds i de metodeproblemer, som i lange tider har lammet vores fælles fag" (Henriksen & Hansen 1968:21). Det lykkes dem ikke at forene synspunkterne, men de begynder en debat som i 1979 genoptages i et særnummer af *NyS* om *Sprogteori og tekstanalyse*. Forbindelsen tilbage knyttes af redaktørerne Lars Heltoft og John E. Andersen i *Indledning: Tekstanalyse – 10 år efter*. Det er nu ikke primært den litterære og den

sproglige tekstanalyse der modstilles, men forskellige sprogteoretiske indfaldsvinkler til, hvad der styrer tekstforståelsen og dermed tekstanalysen, især modstilles *tekstgrammatik* (repræsenteret af Ole Togeby) og *tekstpragmatik* (repræsenteret af Peter Harder).

Op gennem 80'erne påvirkes den sproglige tekstanalyse stærkt af informatikken, dels af den automatiske sætningsanalyse udført på datamater, dels af de eksempler på automatisk tekstforståelse der udvikles inden for forskningen i kunstig intelligens (Charniak 1972, Rumelhart 1975, Schank & Abelson 1977). Denne indflydelse fra informatikken kommer fx klart frem i Togeby 1993 hvor store dele af Togeby 1979 sættes ind i en større teoretisk sammenhæng (jf. Falster Jakobsen 1994).

I informatikken kan der ikke sættes spørgsmålstejn ved styringen: uden styring er ingen analyseproces eller informationsbehandling mulig. Til gengæld er der en livlig diskussion om hvor i processen styringen skal placeres.

I det følgende vil jeg diskutere nogle af de forskellige opfattelser der er blevet fremført i denne debat, og på denne baggrund forsøge at skitsere hvorledes jeg mener informatikkens begreber kan bruges til at gøre rede for nogle af tekstanalysens problemer. I forlængelse heraf vises det hvilke konsekvenser for opfattelsen af tekstanalysen det medfører: hvorledes teksten kan anskues som en database, hvilken rolle tekst og læser spiller for styringen af den proces der giver teksten en betydning, og hvorledes tekstanalysens metode- og teorispørgsmål bør gribes an i dette perspektiv.

TEKSTANALYSE: SYNTAKS ELLER BEVIDSTHED?

Aage Henriksen og Erik Hansen er for så vidt enige om at *noget* styrer tekstforståelsen (selv om Aage Henriksen måske nødtigt vil bruge dette ord, jf. Henriksen & Hansen 1968:28), men ikke om *hvad* der styrer den. Erik Hansen vil blot vise at "der er informationer i teksten der bedst demonstreres ved en syntaktisk betragtning". Han bruger som eksempel en tekst hvor en stribe relativsætninger tilsyneladende mangler sammenhæng og umiddelbart opfattes som udtryk for "tankeflugt [og] manglende disciplin", indtil den sidste sætnings sidste ord viser at der var en ganske god sammenhæng. For Erik Hansen er det klart "at det hører med til forståelsen af teksten at man på en eller anden måde registrerer dette [dvs. "selve syntaksen, arrangementet af sætningerne"]". Og her er det ikke tilstrækkeligt at man møder frem med hænderne fulde af forestillinger om verden og dens indret-

ning” (32). Han ønsker altså at understrege at tekstforståelsen bygger på *informationer* der kan påvises i tekstens syntaktiske struktur.

For Aage Henriksen har forståelsen af teksten intet med syntaks at gøre, men styres af forventninger om “motiveret adfærd” (40). Dette synspunkt eksemplificeres gennem en analyse af følgende tekst:

Zacharias fortalte en legende. Det var om en munk der rejste ad en genvej til Jerusalem. Først var han kommet forbi to klare søer, og over en lille høj og var gået uden om en grav. Efter en lang rejse bakke op og bakke ned var han så kommen til to store, hvide bjerge, og der havde han så bedet. Så var han rejst milevidt over et rundt højland først op og så ned. Fra toppen havde han øjnet Getsemane Have. Så var han kommen til Jerusalem.

For Aage Henriksen indebærer den ‘rigtige’ fortolkning af teksten, “at der under det geografiske landskab opdages et anatomisk, at munkens vandring fra et ubestemt begyndelsessted til Jerusalem samtidig er en bevægelse fra pande til skød på en liggende kvinde” (Henriksen & Hansen 1968:22). Det overraskende er at “Tyve centralt placerede litteraturlærere anerkendte en fortolkning som rigtig, skønt den i almindelig forstand ikke lod sig bevise. Det tyder på en ret udstrakt orden i de fælles forudsætninger (...) [og] giver rimelig grund til at mene, at de ensartede forudsætninger for forståelse fortjener en beskrivelse” (22).

Målet er altså at bestemme disse “ensartede forudsætninger for forståelse”. Derfor beskriver Aage Henriksen hvorledes tolkningen af teksten forløber:

Når man har læst de første to sætninger i den lille historie på ialt syv sætninger har en forventning rejst sig i læseren. En *munk* i en *legende* og på vej til *Jerusalem*. Det må være noget med en *pilgrimsvandring*. (...) *genvej* gør historien tvetydig allerede i sætning 2 (...) læserens forventning (...) skuffes i tredje og fjerde sætning, der ikke som ventet fører handlingen videre (...) [en ny] orientering klarer sig i sætning fire, der vel får læseren til at gå et skridt tilbage fra de hvide bjerge og konstatere: ja, det var øjne, næse, mund vi passerede. Fra nu af medopfattes et kvindelandskab i det geografiske landskab. (...) Pointen består i, at de to følelsholdninger, som er hinanden fjendtlige, bringes samtidig til bevidsthed. (...) betingelserne for at forstå denne pointe er erfaringen af konflikt mellem to holdninger, som knytter sig til sammenhænge: kirkelighed og seksualitet, (...) en lille skolepige som læser historien, (...) vil, det kan efterprøves, (...) finde, at det er en kedelig historie (...) ikke er nogen historie. – Men i denne forsåvidt forkerte læsning er hele fortællingens sproglige inventar intakt (23-24).

Analysen af teksten er her nært knyttet til læserens oplevelse og af de forudsætninger som denne altid møder op med, nemlig en personlig, oplevet vokseerfaring. Den lille skolepiges "forsåvidt forkerte" geografiske læsning forklares ved hendes manglende vokseerfaring, "en tvetydig, tveldelt holdning til det erotiske, som [hun] endnu ikke er ramt af" (25). Når det drejer sig om en faglig praksis, opstiller Aage Henriksen også det krav til en litterær tekstanalyse, at den skal "være forpligtet til en real viden om de forestillinger, der har stået centralt i digternes bevidsthed" (25); det er nemlig i sidste instans forfatterens hensigt, der bestemmer den rigtige læsning af teksten.

Det der i denne diskussion skiller de to er hvad der bestemmer, dvs. styrer, forståelsen og dermed analysen af teksten: for Erik Hansen er det informationer i *teksten* der kan påvises ved en beskrivelse af dens grammatiske struktur, mens det for Aage Henriksen er en oplevelse grundet i erfaringer og viden i *bevidstheden* hos læseren og hos digteren.

TEKSTANALYSE SOM TEKSTGRAMMATIK

Diskussionen om Zacharias-legenden og om hvad der bør styre tekstanalysen tages op i næsten alle bidragene i særnummeret af *NyS* i 1979, og alle er her skeptiske over for de synspunkter Aage Henriksen fremfører. Ole Togeby benytter teksten for (med redaktørernes ord) at vise "at Aage Henriksens tolkning ikke kommer i stand uden om de sproglige kategorier, i modsætning til hvad Aage Henriksen hævder" (Heltoft & Andersen 1979:8). Dele af Togeby's analyse genoptages og videreudvikles i Togeby 1993, og derfor vil jeg undertiden sammenstille formuleringer fra både Togeby 1979 og 1993.

Togeby bruger i første række teksten til at eksemplificere de almengyldige tekstgrammatiske regler der gælder for *ordnen* i den række sætninger der danner en tekst, og for *sammenhængen* mellem disse sætninger. Analysen af den enkelte tekst skal lige som sætningsanalysen forklare forbindelsen mellem mening og udtryk.

Forskellen er den at sætningsgrammatikken kun forklarer den lingvistisk definerede størrelse sætningen, mens tekstgrammatikken forklarer den kommunikationsfunktionelle enhed en tekst. I modsætning til pragmatikken handler tekstgrammatikken kun om tekstens indre organisering, ikke om dens ydre funktion (Togeby 1979:34).

Analysen er stærkt inspireret af Rumelhart, som mest markant har udtrykt tekstgrammatikkens 'credo':

Just as simple sentences can be said to have an internal structure, so too can stories be said to have an internal structure (...) a general structure for stories that will distinguish the strings of sentences which form stories from strings which do not (...) the notion of "well-formedness" is nearly as reasonable for stories as it is for sentences (Rumelhart 1975:211).

Togebys forsøger således at lægge grunden til en tekstgrammatik der kan beskrive tekster på samme måde som Chomskys transformationsgrammatik beskriver sætninger: tekstens udsagn, eller prædikationer, fremstår på (næsten) samme måde som sætningens led, og relationer mellem disse udsagn skaber tekstens indre organisation, der kan repræsenteres ved en grenstruktur; ligesom fx relationerne mellem nominalled og verballed, og i dette sidste mellem verbum og nominalled, skaber en syntaktisk struktur i sætningen.

En af de almengyldige regler for en velformet teksts indre organisering er: "Enhver prædikation skal stå i mindst én relation til én anden prædikation, og jo færre des værre" (Togebys 1979:69); denne regel bliver i 1993 til følgende princip:

Tolkningen skal være *udtømmende*. Hvis grenstruktur a) gør rede for meningen med flere af tekstens udtryksstørrelser end grenstruktur b), er a) bedst. Udtrykket skal tolkes *simpelt* og *økonomisk*, dvs. det korteste udtryk for indholdet. Hvis grenstruktur a) er mere kompleks, dvs. har flere noterede forbindelser, eller flere niveauer end grenstruktur b), er a) bedst (Togebys 1993:529).

Den geografiske læsning af Zacharias-teksten kaldes i Togebys 1979 for "den umiddelbare læsning", og karakteriseres ved en grenstruktur hvor "der er for få relationer mellem prædikationerne. Der er kun tidsmæssige relationer og to specifikationer. Der er ikke nogen hensigter, årsager, forudsætninger, og man forstår ikke hvad udgangspunktet er" (Togebys 1979:77). Den er derfor ikke i overensstemmelse med den ovennævnte regel, og det "tvinger altså læseren til at finde en anden læsning, en som giver flere semantiske relationer mellem prædikationerne" (78).

I Togebys 1993 bliver den "umiddelbare læsning" til en "mental model", resultatet af en "motivtolkning"; den mere tilfredsstillende anatomiske

læsning bliver til resultatet af en "tematolkning". Om Zacharias-legenden gælder det nu:

at de fleste mennesker når de hører denne historie uden besvær kan gennemføre en motivotolkning af historien. Man kan konstruere en mental model af munken og af det landskab han rejser igennem. Men jeg tror de fleste har en fornemmelse af at der er et eller andet galt: der mangler et tema: hvorfor er denne vej en *Genvej* til Jerusalem? Hvorfor forekommer landskabsdelene i præcis denne rækkefølge? (...) Med andre ord, der mangler en isotopi til at entydiggøre hvad der egentlig menes med alle oplysningerne. (...) Kort: de færreste kan etablere en tematolkning, og de fleste føler også, at de mangler den. (...) Temaet i teksten lukkes op med følgende nøgle: de *to klare søer* svarer til to øjne, *en lille høj* til næsen, og *en grav* til munden. Så kan enhver fortsætte isotopien, og ordet *genvej* får pludselig en indlysende mening (Togeby 1993:383).

Resultatet af Togeby's analyse er ikke grundlæggende forskelligt fra Aage Henriksens, men der argumenteres anderledes for det. Forudsætningen for forståelse af teksten er ikke en almen livs- og verdenserfaring og viden om forfatterens hensigt, men en tekstgrammatisk viden om teksters indre struktur. Der skelnes i 1993 ikke mellem en forkert og en rigtig læsning, men mellem en motivotolkning og en tematolkning, imellem hvilke der siges at være en gensidig forudsætningsrelation beskrevet som den "hermeneutiske cirkel" (382). I den foreliggende analyse fremstår de dog snarere som to successive processer: dels en "umiddelbar", dvs. tilsyneladende uproblematisk, regelstyret motivotolkning hvis resultat er en mental model – med én dertil hørende grenstruktur, dels en ikke-determineret tematolkning der kommer i stand ved et "kvantespring" (377). Det konkretiseres her ved at læseren stiller spørgsmål til den mentale model og finder svar på disse ved hjælp af en nøgle der tillader at afdække en isotopi med en anden og mere tilfredsstillende grenstruktur end den motivotolkningen frembringer, jf. 530-31.

TEKSTANALYSE SOM TEKSTPRAGMATIK

Selv om Togeby forankrer tekstgrammatikken i det pragmatisk grundlæggende kommunikationsbegreb, så inddrages pragmatikken ikke i væsentlig grad; også i Togeby 1993 fremstår tekstanalysen som en velafgrænset del i forhold til den ydre beskrivelse af kommunikationssituationen (Togeby 1993:29). I øvrigt er Togeby's princip vedrørende valg mellem forskelli-

ge læsninger eller grenstrukturer, citeret ovenfor, vel også aldeles fremmed for en tekstpragmatisk analyse. I den må valget mellem den ene og den anden læsning ske på grundlag af normer for kommunikation eller konversation, dvs. ved en bestemmelse af kontekst og formål, specielt af afsenderhensigten. Tøgebys princip er derimod karakteristisk for en nykritisk, strukturalistisk eller snævert grammatisk tekstanalyse: den må ty til et sådant princip netop der hvor den ikke kan eller vil anskue teksten som led i en kommunikation.

I andre bidrag til *NyS* 10-11 spiller den tekstpragmatiske indfaldsvinkel en væsentlig rolle. I debatten mellem Aage Henriksen og Erik Hansen tilslutter nummerets redaktører sig overordnet den sidstnævntes synspunkter, men de har også indvendinger imod hans analyse af teksteksemplet med relativsætningerne:

det er ikke rigtigt at denne forventning (dvs. om relevant information, SJ) specielt er knyttet til relativsætninger. (...) Det der er på spil er en pragmatisk norm, nemlig Grices maxime: Tal relevant! og ikke et syntaktisk forhold. Syntaktisk set kan sætningen slutte uden relativsætningerne (...) men pragmatisk set er teksten ikke færdig (Heltoft & Andersen 1979:11).

Den stærkeste kritik af de tekstgrammatiske grundideer generelt og af Tøgebys analyse specielt kommer dog fra Peter Harder. Kritikken går især på påstanden om at de principper der udtrykkes i de tekstgrammatiske regler er universelle, på deres karakter af påbud der ikke må overtrædes: "mening, sammenhæng, orden osv [dvs. "grammatisk og semantisk struktur"] er ikke noget en bunke sætninger kan have i sig selv – det er noget, de måske kan *få* ved at blive brugt i en konkret sammenhæng med et bestemt formål" (Harder 1979:128). Derfor er det ikke "relationsfattigdommen som isoleret faktum, der driver læseren til at søge en anden forklaring på Zacharias' historie. Årsagen bliver først synlig, når man tager *formålet* med en tekst af denne karakter i betragtning. Hvad er formålet med at fortælle en legende? (...) fiktive tekster (...) har ikke til formål at gribe ind i konteksten på en bestemt måde, fx ved at informere – de søger deres berettigelse i deres *interne* kvaliteter" (124).

Når Harder lader *formålet* styre tekstforståelsen, mener han, såvidt jeg kan se, det formål afsenderen af teksten har; derved nærmer han sig Aage Henriksens insistensen på "digterens hensigt" som det der bestemmer tekstens udtryk og forståelsen af dette. Men netop når det drejer sig om fiktive tek-

ster foretager Harder et spring: her knyttes formålet til tekstens "interne kvaliteter"; derved bliver den tekstpragmatiske analyse, i det mindste således som den må anlægges på denne slags tekster, ikke så fundamentalt forskellig fra den tekstgrammatiske analyse, som Harder synes at mene.

TEKSTANALYSE:

KOMMUNIKATION ELLER IAGTTAGELSE

Alle deltagere i debatten i *Kritik* og i *NyS* (måske med undtagelse af Erik Hansen) er enige om at se teksten som led i en kommunikativ sproghandling. Dens mening, som det er tekstanalysens mål at afdække, bestemmes af denne handlings hensigt.

Sideløbende har andre udtrykt en lidt anden opfattelse af tekstanalysen, som det er værd at nævne. Således er det for Morten Nøjgaard "irrelevant, om den litterære tekst er meddelelse eller ej, for meddelelse ville under alle omstændigheder kun kunne eksistere i og med læsningen af den enkelte tekst" (Nøjgaard 1993:38). For Peter Brask er det problematisk at inddrage en forfatterhensigt i tekstanalysen. Det man vil er nemlig at "konstruere personen bag værket for at forstå dette ud fra personen – skønt værket ofte [er] det eneste materiale til denne konstruktion" (Brask 1972:29).

I overensstemmelse hermed formuleres et andet synspunkt på hvad der styrer tekstanalysen, hvor det ikke er teksten der står i centrum: der "gives ingen endelig definition af den litterære tekst. Derfor er det mest fornuftige også at nøjes med en operationel bestemmelse af begrebet litterær analyse: litterær analyse er at udsige domme om en tekst, jeg opfatter som litterær, i et sprog, der tillader at udpege ganske bestemte steder i teksten som sandsynlighedsbevis på dommenes sandhed" (Nøjgaard 1993:15). For Brask omfatter analysen en *tydningsproces* der "altid pågår under læsningen", og en *beskrivelse* der er en "udtrykkelig fremstilling af en tydning" (Brask 1972:63); det er den sidste der er problemet. Hos begge drejer det sig om læserens evne til at gøre iagttagelser i teksten og til at fremlægge og begrunde disse iagttagelser, selv om det kun er Brask der klart præsenterer dette som en "adfærdsnorm", dvs. "dels krav til læserens indstilling under læsningen, dels krav til læserens egen offentlige sprogproduktion" (Brask 1972:31). Det er en sådan norm der styrer tekstanalysen som en fagligt forpligtet praksis.

I modsætning til indlæggene i debatten beskrevet ovenfor bygger Nøjgaards og Brasks opfattelser af tekstanalysen og synspunkter på styringsproblemet altså ikke på forsøg på at bestemme hvad teksten eller dens funktion egentlig er. Forholdet er snarere det omvendte: analysen bestemmer opfattelsen af teksten. I debatten finder man ikke et udsagn som dette, efter min mening ret væsentlige, at "beskrivelsen opfatter det autonome værk som absolut sandt, uden hensyn til omverdenen" (Brask 1972:64); på denne beskrivelse hviler tolkningen, og først den "relativerer værket sandhed, idet værket nu *forklares* som symptom på eller produkt af noget uden for teksten" (ibid.).

TEKSTANALYSEN: FRA TRE TYPER TIL STYRET PROCES

Man kan, med Umberto Eco, betragte de forskellige opfattelser der er blevet diskuteret i det foregående som eksempler på tre typer af tekstanalyser: "interpretation as research of the *intentio auctoris*, interpretation as research of the *intentio operis*, and interpretation as imposition of the *intentio lectoris*" (Eco 1990:50).

Aage Henriksen og Peter Harder søger at afdække en *intentio auctoris*: hensigten eller formålet med (at skrive/afsende) denne tekst; Erik Hansen og Ole Togeby søger at beskrive en *intentio operis*, at vise "hvorledes ordene styrer hinanden" i en tekst der betegnes som "instruks om en tolkning" (Togeby 1993:529); Nøjgaard og Brask forsøger at opstille regler for, hvorledes en *intentio lectoris* bør udfolde sig i en fagligt acceptabel analyse.

Det er ikke Ecos ærinde at vælge mellem de tre typer. De præsenteres da også mere som tre forskellige indfaldsvinkler end som absolutte modsætninger (i den sammenhæng, citatet er taget fra) – således som det undertiden sker i debatten når fx Aage Henriksen udtaler at der bag den grammatiske analyse af i det mindste litterære tekster ligger "en grov misforståelse" (Henriksen & Hansen 1968:27), eller når Peter Harder kalder selve termen tekstgrammatik for "en falsk varebetegnelse" (Harder 1979: 112). Når sådanne modsætninger opstår, skyldes det formodentlig at de forskellige opfattelser alle bygger på en bestemt idé om, hvad der *styrer* tekstforståelsen og dermed tekstanalysen – og det er det spørgsmål der ikke er enighed om.

Dette *styringsproblem* – som alle diskussioner om analytiske metoder og tekstteorier egentlig har drejet sig om – kan også beskrives med begreber,

eller metaforer, lånt fra informatikken: ud fra den synsvinkel vil tekstanalysen kunne opfattes som en *proces* der tager en given tekst som *input*, og som *output* giver en anden tekst der på én gang er en beskrivelse og en parafrase af input-teksten. En sådan proces vil behandle input som *data* og heraf uddrage *informationer* der fremlægges i output; den proces vil altid være *styret af 'noget'*, en 'kontrolinstans', der involverer informationer som ikke (allerede) er i input-teksten.

Formålet med at inddrage informatikkens begreber i tekstanalysen er at komme frem til en mere præcis idé om hvad der i denne sker fra den foreliggende tekst til den fremlagte analyse, en anden tekst som er en beskrivelse af den første tekst.

TEKSTANALYSEPROCESSEN

Når Togeby formulerer et princip for tekstanalysen vedrørende *valget* af den bedste grenstruktur, og når Nøjgaard siger at tekstanalysen skal levere *bevis* for sandsynligheden af analyseudsagningenes sandhed, må det betyde at tekstanalysen går i gang når en given tekst rejser et problem for en læser eller for flere læsere med forskellige, eventuelt modstridende opfattelser: hvad er meningen med denne sætning? hvorfor er dette analyseudsagn om teksten sandt (eller mere sandt end et andet)? hvilken af de forskellige strukturer der kan tilskrives en tekst, skal foretrækkes?

Et problem implicerer altid et *spørgsmål*, og analysen vil være båret ikke af ét men af en kæde af spørgsmål; den fremlagte tekstanalyse, processens output, er rækken af svar på disse spørgsmål. Det er altså spørgsmål der sætter analyseprocessen i gang, og det er også dem der styrer den, og derved også bestemmer resultatet af analysen – inden for bestemte grænser, der sættes af den analyserede tekst.

Det er i teksten at svarene søges. Men de svar den kan give, hvad enten de gælder en helhedsstruktur eller betydningen af et enkelt tekstudsagn, bygger næsten aldrig alene på udsagn i den foreliggende tekst. Svaret bygger også på præmisser som læseren møder op med og har ansvar for – og uden hvilke hverken læsning eller analyse kommer i stand.

Togebys tematolkning af Zacharias-teksten illustrerer noget klarere end Aage Henriksens tolkning dette forhold: læseren har, efter motivtolkningen, et problem der formuleres som spørgsmål (fx hvorfor er denne vej en *Genvej* til Jerusalem?). Der kan først gives svar på spørgsmålene, når der er

fundet eller valgt en præmis (en 'nøgle': de *to klare søer* svarer til to øjne). Men spørgsmål og præmisser spiller en rolle *allerede* i det Togeby kalder "den umiddelbare læsning" eller motivotkningen – selv om den i den foreliggende tekst siges at forløbe "uden besvær", dvs. tilsyneladende uden problemer, uden spørgsmål.

Det kan være et elementært spørgsmål som "Hvad handler Zacharias' historie om?" der sætter motivotkningen igang, og selv et simpelt svar som "Den handler om en munk der rejste til Jerusalem" forudsætter allerede et ret omfattende sæt præmisser, fx i form af viden om en betydningsrelation mellem *legende* og *historie*, mellem *var* og *er*, mellem *er om* og *handler om*, om betydningen af verbet *handle* (fx "handle om" *vs* "handle med") og om anaforisk relation ("det (var om)" *legende*). Aage Henriksens tilsyneladende simple slutning fra *legende, munk og Jerusalem* til *Det må være noget om en pilgrimsrejse* bygger på et endnu mere omfattende sæt af videnspræmisser.

Den videre motivotkning støtter sig også på almen viden om tekster (eller accept af normer for disse), fx om en ikonisk relation (i Togeby 1979:66 kaldet tidsfølgerelation) mellem rækkefølgen af udsagn i teksten og rækkefølgen af begivenheder udsagnene udsiger noget om: "Hvad gør munken efter at være kommet forbi de to søer?" – "Han kommer forbi en høj".

Det der karakteriserer præmisserne for motivotkningen er, at de almindeligvis betragtes som almene, og derfor uafhængige af den foreliggende tekst, mens præmisserne for tematolkningen er specifikke, valgt af læseren som 'nøgler' med henblik på læsningen og analysen af netop denne tekst. Det gælder her, når *to klare søer* svarer til, dvs. oversættes til, to øjne (Togeby), eller når læseren "konstaterer" at *hvide bjerge* er metaforer for kvindebryster (Aage Henriksen).

Præmisserne kan betragtes som 'andre tekster' som læseren føjer til den foreliggende tekst, der hvor denne ikke er informativ nok til at bære læserens analyse. *Tilsammen* danner de og teksten en ny tekst, hvoraf læseren kan uddrage de udsagn der er svar på hans spørgsmål. I tilfældet her kunne den tilføjede tekst formulere en voksenerfaring hos læseren selv eller være andre eksempler på tilsvarende brug af metaforer: "Jeg lægger an ved molen,/ så sødt et sted i kjolen .../ To hoder på en mole/ i skvulpen bag din kjole,/ et indløb bygt af bryster ..." (Knuth Becker); "Hendes øjne er ... og brysterne [er] buede kraterbjerge i et fjernt og fantastisk land ..." (Jens August Schade); "Hver gang jeg ser de brysters hvide buer, som vingeguden tidt har hvilt sig paa ..." (Saint Amant).

Det afgørende er, at det er *læseren* der stiller spørgsmålene og vælger de præmisser som sammen med tekstens egne udsagn tillader at finde svar og dermed formulere den beskrivelse af teksten læseren fremlægger som sin. Derfor kan Aage Henriksens antagelse om at der findes "ensartede forudsætninger (dvs. præmisser) for forståelse" der gør det muligt at skelne mellem rigtige og forkerte tolkninger af en tekst, næppe generaliseres. Antagelsen er fx ikke holdbar i forbindelse med H.C. Andersens Eventyr. De er "fortalte for børn", men det gør jo ikke noget at de voksne lytter med. De to slags publikum forstår næppe teksten på samme måde. Hvis der er en voksenlæsning forskellig fra en barnelæsning, er så én af dem rigtigere end den anden? Og hvordan med forskellige voksentolkninger af samme tekst? I hvilken forstand er Eigil Nyborgs læsning af *Den lille havfrue* mere eller mindre rigtig end Søren Bagesens, Peer E. Sørensens eller Wilhelm von Rosens?

TEKST, LÆSER, ANALYSE OG BETYDNING

Klaus P. Mortensen 1992:100 beskriver på en lidt anden måde, hvad der sker i analyseprocessen:

- 1) Teksten består af to dele: det, der 'står', og det der ikke 'står' i den;
- 2) Det er læseren, der skaber tekstens betydning;
- 3) Læserens tilvejebringelse af tekstens betydning er (også) styret af teksten selv, dens tegn

Især de to sidste postulater forekommer mig at give udtryk for en mere dækkende opfattelse af tekstanalysen fordi de understreger læserens betydning for denne; dog ville jeg i stedet for "er (også) styret af" foretrække at sige "begrænses af" (jf. det sprogvidenskabelige begreb 'constraint'), men dette ændrer dog næppe væsentligt ved den mening der er lagt i formuleringen.

Det første postulat er derimod mere problematisk. Det drejer sig nemlig om "tekstens underforståede betydninger i samspil med det, der faktisk står i teksten" (102), og derved er Mortensen tæt på Aage Henriksens forestilling om "ensartede forudsætninger for forståelse". Men da det må være læseren der uden for teksten finder "det der ikke 'står' i den", kunne man også, selv om det vil være imod den intenderede mening, betragte formuleringen som et andet udtryk for de præmisser læseren føjer til teksten. Fortolket på den måde formulerer de tre postulater en opfattelse af tekstanalysen der ligger nær den jeg foreslår her.

EN MODEL: FRA DEN ANALYSEREDE TEKST TIL ANALYSENS TEKSTBESKRIVELSE

Målet for en sammenligning mellem tekstanalysen og informatikkens procesbegreb er en mere præcis beskrivelse af hvad der sker når vi i en tekst-analyse går fra den analyserede tekst til den tekst der er analysens resultat.

I informatikken drejer det sig i en proces om at udtrage informationer af tilgængelige data. Jeg vil her benytte en model for informationsbegrebet der udvikles i Prebensen 1994. Den lægger diskussionen om tekstanalysen på et mere elementært niveau end man måske er vant til; men jeg mener det er her man må begynde, og i informatikken er det her debatten foregår.

I tekstanalysen er data og input til processen den foreliggende tekst, hvilket lidt simplificeret vil sige rækken af de sætninger (udsagn eller prædikationer) den består af; de uddragne informationer, output fra processen, fremlægges og gøres tilgængelige i rækken af sætninger (udsagn eller domme) i analysens beskrivelse af teksten. Med det kendte Bateson-citat er information "en forskel der gør en forskel". Ikke alle forskelle i data gør en forskel; nogle forskelle er fx bare støj. Der må derfor være 'noget' der kan skille nogle forskelle fra andre og samtidig vise i forhold til hvad de udvalgte forskelle gør en forskel, dvs. er informative.

De informationer tekstanalysen uddrager danner altså informations-enheder bestående af to størrelser, hver med to 'funktioner': der er ét udsagn som på den ene side er svar på et spørgsmål og på den anden er bærer af informationen, og der er ét spørgsmål som dels fremkalder svaret, dels fungerer som et 'filter' der, blandt de mulige informationer udsagnet kan bære, udpeger netop den relevante eller 'nye' information det drejer sig om.

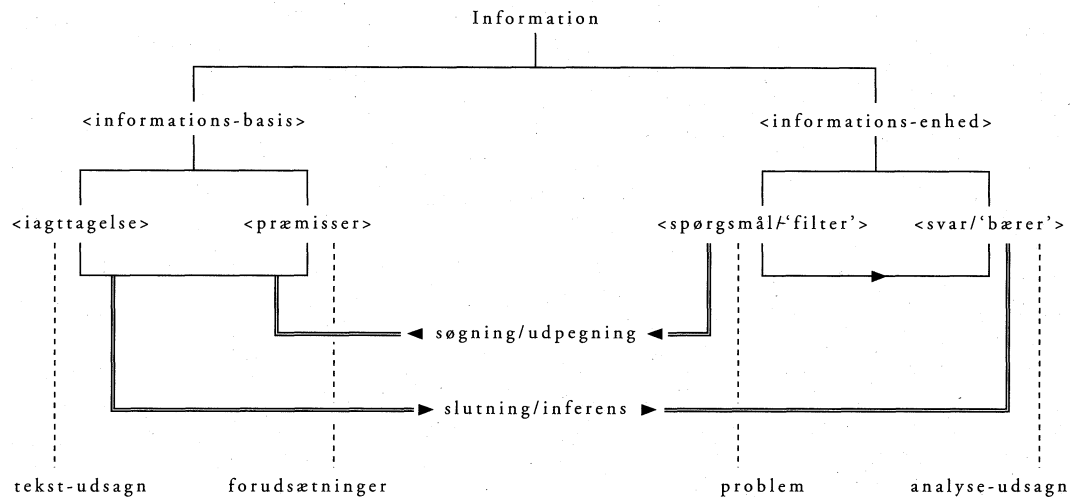
Begge størrelser er lige nødvendige: "Munken bedede ved de to hvide bjerge" er kun et informativt udsagn hvis det, implicit eller eksplicit, forbindes med "Hvor bedede munken?" eller "Hvad gjorde munken ved de hvide bjerge?" som spørgsmål/filter; og informationen der bæres af udsagnet er ikke den samme: i første tilfælde er den "de to hvide bjerge", i det andet er den "bedede". Formodentlig er det det første spørgsmål som Aage Henriksen har stillet, før han "går et skridt tilbage fra de hvide bjerge" og ser hvad disse står for, mens Togeby vel har stillet det andet spørgsmål, før han (i Togeby 1993:588) finder ud af at "havde bedet" både kan betyde 'havde hvilet sig' og 'havde bedt (en bøn)'.

Informationerne uddrages af data således at der til en informations-enhed altid er knyttet en informations-basis, hvori informationen er grundet, dvs. fra hvilken der, i processen, kan sluttes eller 'infereres' til beskri-

velsens udsagn. Denne basis omfatter også to størrelser, nemlig tekst-iagttagelser der er eller udpeger bestemte udsagn i teksten (Nøjgaards 'bevissteder'), og præmisser der, implicit eller eksplicit, altid føjes til teksten i løbet af analyseprocessen. Ligesom forskellige spørgsmål kan fremkalde forskellige svar – også fra de samme tekst-iagttagelser og præmisser – vil der naturligvis fra éns eller forskellige tekst-iagttagelser og forskellige præmisser kunne sluttes til forskellige udsagn.

Ole Tøgeby nævner som anført at Zacharias-historien i den geografiske læsning domineres af tidsfølgerelationer. Som basis for dette udsagn kan der henvises dels til de anvendte præpositioner og tidsadverbier (*først, efter*, og det hyppige *så*), dvs. til tekst-udsagn, dels til den ikoniske regel der siger at sætningernes rækkefølge i teksten afbilder rækkefølge i den fortalte tid, medmindre teksten siger noget andet. De mange tidsudtryk gør at tidsfølgerelationerne bliver overdeterminerede og således dominerende. Man kunne også have stillet spørgsmålet "Hvorfor er der så mange tilsyneladende overflødige tidsudtryk?" Det er næppe muligt at finde et svar i teksten selv. Men måske er det muligt, hvis man som præmisser 1) tilføjer to regler: en der siger at tidsudtryk i en tekst kan henføres enten a) til den fortalte tid eller b) til fortællertiden; og en anden der siger at vælges det andet alternativ, vil mange tidsudtryk bidrage til at fragmentere den fortalte historie, og 2) tilføjer den kontekst hvori historien står i romanen (*Kongens fald*; hvad ingen i debatten i øvrigt gør). Vælges det andet alternativ i den første regel, fragmenteres Zacharias' historie, og svaret på spørgsmålet ovenfor kunne da være at det derved vises at historien opleves gennem den døende Aksel som Zacharias jo fortæller legenden til. I informatik-sammenhæng ville både præmisser og slutningen fra disse til svaret dog være en del mere komplicerede.

Ovenstående kan sammenfattes i følgende billede af en informationsstruktur (jf. Prebensen 1994:149). Som det fremgår af det forudgående er information og informationsstruktur ikke noget der findes i teksten eller i dens sætninger; de etableres i og af analysen.

FIGUR 1: Illustrationen af den infrastruktur af informationer, der etableres i og af tekstanalysen.

Analysen kan betragtes som en informations-enhed (modellens højre del), der konstrueres gennem analyseprocessen. Denne proces sættes igang af en række spørgsmål, der kan beskrives som en søgning i en database eller en informations-basis (modellens venstre del) bestående ikke bare af selve tekstens udsagn, men også af de præmisser som læseren møder teksten med.

Selve analysens resultat, analyse-udsagnet, består af svarene på alle disse spørgsmål.

TO PARADIGMER I INFORMATIKKEN

Der er to paradigmer – dvs. hypoteser med tilhørende modeller – inden for informatikken, som det er værd at nævne. Det ene paradigme (Rumelhart) har forbindelse til det tekstgrammatiske synspunkt, som Ole Togeby har stået som repræsentant for. Hans betegnelse for teksten som en “instruks for tolkning” kunne i informatikjargon svare til at teksten betragtes som en kildetekst til et program, skrevet i et bestemt programmeringssprog, for hvilket der gælder en bestemt syntaks og en bestemt semantik. Ligesom i den traditionelle sætnings-analyse styrer denne syntaks og semantik hvorledes den foreliggende tekst skal interpreteres, dvs. bestemmer hvilke processer der vil foregå i form af spørgsmål der stilles og præmisser – hentet ind fra en database – der tilføjes. Programmeringssproget, en tekstgrammatik, og teksten bestemmer således hvad der, med denne tekst som input, er de mulige resultater af processen. Resultatet er en repræsentation af tekstens betydning, og den vil typisk være formet som en træ- eller grenstruktur. Det er (lidt simplificeret) en sådan antagelse der ligger bag Togeby 1979 og dele af Togeby 1993.

Et andet paradigme danner grundlag for en række amerikanske fortællingsforståelses-projekter inden for forskningsfeltet kunstig intelligens (Charniak, Schank). De betragter ikke teksten som styrende i ovennævnte forstand, men som en ordnet række stimuli der udløser læser-spørgsmål hvortil der findes svar ved hjælp af læserens viden og forestillinger om den verden som teksten antages at afspejle. Her forudsættes også et program der styrer læsningen, men det er et program der omformer den foreliggende input-teksts udsagn til spørgsmål. Disse besvares, efterhånden som de stilles, ved en søgning i en veldefineret database, hvori de for læsningen nødvendige præmisser på forhånd er indlagt. Resultatet af læseprocessen er en ny database der repræsenterer denne læsnings forståelse af teksten, og til hvilken der efterfølgende kan stilles spørgsmål med henblik på kontrol af den opnåede forståelse.

Aage Henriksens opfattelse af tekstforståelsen kan ikke uden videre henføres til et sådant paradigme; men hans opfattelse ligger under alle omstændigheder nærmere dette end den første antagelse. Når Aage Henriksen siger at der findes et sæt “ensartede forudsætninger for forståelse” og en forfatterhensigt “der styrer valget af ord” og som må kendes for at forstå teksten, så kunne man opfatte en sådan styrende hensigt som en slags program der tillader læseren at forbinde teksten med et sæt af forudsætninger

– en database med viden, erfaringer, forestillinger m.m. – med henblik på at finde dens mening.

Begge modeller for tekstforståelse, som begynder med læsningen og deraf afleder analysen, er deterministiske. De går ud fra at teksten har én rigtig læsning eller i det mindste den rigtigste, som er bestemt af teksten selv eller af en bagved liggende afsenderhensigt. Læserens opgave er at finde denne rigtige læsning eller at skaffe sig midler til at finde den.

For Nøjgaard og Brask synes problemet ikke så meget at være selve læsningen som analysen. Analysen er, modsat læsningen, en "offentlig sprogproduktion". Derfor kan der stilles de samme krav som til enhver anden videnskabelig fremstilling. Disse krav, ikke teksten selv eller en afsenderhensigt, styrer analyseprocessen og bestemmer dens resultat. Man kunne inden for rammerne af en sådan opfattelse forestille sig at de metodologiske krav var afledte af en præcis definition af analysens genstand; der er altså ikke i sig selv nogen modsætning mellem denne og den ene eller den anden af de to første, deterministiske, modeller. Og det kan jo ikke udelukkes at nogen en dag vil kunne fremlægge et velstruktureret begreb om tekster og en deraf afledt metode for tekstanalysen – som Chomsky gjorde det for sætninger og sætningsanalysen.

PROBLEMER I TEKSTANALYSEN

Det forekommer mig at både den hypotese der opererer med en sammenligning mellem tekst og sætning (hvor begge styrer, og ikke blot begrænser forståelsen), og den hypotese der kun ser teksten som led i en kommunikation (hvor en afsenderhensigt styrer forståelsen), skaber flere problemer for tekstanalysen end de løser. Ingen af dem kan nemlig forklare det særlige og paradoksale ved tekstforståelsen, nemlig at en given tekst kan læses på flere forskellige, uforenelige, og dog lige gyldige måder, men ikke på ligegyldig hvilken måde (jf. Jansen 1982). De kan også vanskeligt forklare at tekstanalysens problemer og diskussioner om fremlagte analyser oftest opstår netop der hvor det ikke er muligt at se teksten som led i en kommunikation. Endelig skaber forestillingen om en fortolkningsproces determineret af teksten eller af en forfatterhensigt det problem, som det vanskelige begreb den hermeneutiske cirkel skal beskrive.

Antages derimod en informatik-model som den her foreslåede, kan man beskrive hvorledes tekstanalyseprocessens resultater kan være forskellige og dog begrænset af den analyserede tekst; der er heller ikke større grund til at

tale om en hermeneutisk cirkel eller om tematiserende kvantespring i forbindelse med tekstanalyse end der er i forbindelse med en analyse af et hvilket som helst omverdensfænomen, det være sig sprogligt, kulturelt, fysisk eller andet. Det tematiserende kvantespring er ikke anderledes end Poppers "dristige gæt"; det virkelige problem er hvorledes der kan argumenteres for det.

Med denne model bliver tekstanalysens primære opgave derfor også den Nøjgaard og Brask tildeler den: at undersøge hvad der i teksten, som den foreligger, kan danne grundlag for en 'dristig læsning' af den, hvad det derudover er nødvendigt at inddrage for en sådan læsning, og hvorledes denne læsning kan fremlægges i et entydigt sprog. Opgaven går ikke ud på at opstille regler for hvorledes den enkelte læser skal forstå teksten, herunder opleve den eller indleve sig i forfatterens hensigt, ej heller at give en psykologisk eller kognitiv beskrivelse af hvorledes 'almindelige' læsere normalt forstår tekster.

EN ANDEN STRATEGISK HYPOTESE

Primært er teksten et stykke virkelighed. Ligesom virkeligheden er teksten principielt kaotisk indtil analysen har vist det modsatte. Dertil behøver analysen en strategisk hypotese. Den fremlagte model er et forslag til en sådan hypotese.

Den centrale rolle, som deri tildeles læserspørgsmål, og det informationsbegreb modellen anvender, gør det nærliggende at sammenligne brugen af tekster med brugen af databaser, for derved at illustrere nogle grundlæggende træk ved hypotesen og samtidig vise, hvad der adskiller denne hypotese fra dem der knyttes til de to paradigmer nævnt ovenfor. Meningen med sammenligningen er ikke *her* at sige at teksten (kan) omformes til en række databaseudsagn med sigte på en datamatisk behandling af teksten, men at postulere at teksten, i det mindste når den gøres til genstand for en 'offentlig' tekstanalyse, har en række af de samme abstrakte egenskaber som karakteriserer en database.

Naturligvis er den foreliggende tekst ikke bare en database – ligeså lidt som den bare er kildeskrift til et program eller en række stimuli. Den i denne sammenhæng væsentligste forskel er at det 'sprog' databasens udsagn er 'skrevet i' og de relationer der forbinder dem almindeligvis er gennemsigtige, ensartede og entydige. Det gælder ikke for teksten; dens udsagn er hverken gennemsigtige eller ensartede. De er ikke ordnet entydigt; undertiden

er udsagnene redundante eller 'støjende' i én sammenhæng men ikke i en anden, og tekstens opbygning er ikke umiddelbart gennemskuelig.

Udsagn i en database er derimod altid 'sande'. De er ikke udsagn, men fakta der opbygger den virkelighed der er databasens, og som er den brugeren kan søge informationer om. Brugeren søger informationer i databasen ved at stille spørgsmål, og disse *styrer* hvilke informationer der fremdrages. Mængden af tilgængelige informationer *begrænses* af den afsluttede, endelige mængde af fakta i databasen og af de relationer mellem fakta der er fastlagt i databasen. Hvis de informationer brugeren kan udtrække af databasen ikke er tilfredsstillende, må han tilføje nye fakta eller erklæringer til databasen. Fakta ligger i databasen i en bestemt rækkefølge, men denne har ikke i sig selv nogen indflydelse på de informationer der kan udtrækkes, og den tvinger ikke brugeren til at stille sine spørgsmål i nogen bestemt rækkefølge.

Meget af dette gælder også for teksten. Både den analyserede teksts egne udsagn og de udsagn der som præmisser kan føjes til den, må læseren betragte som altid 'absolut sande, uden hensyn til omverdenen' – ulven *spiser* virkelig Rødhættes bedstemor – for kun derved kan de danne grundlag for de analyse-udsagn, som læseren udtrækker ved slutning og fremlægger som svar på egne eller andres spørgsmål.

Tekstens udsagn foreligger som en endelig mængde; relationerne mellem dens udsagn sætter grænser for hvilke læsninger det er muligt at tilskrive teksten. Hvorledes det sker, er det en opgave at undersøge, men de bestemmer ikke hvilken af disse der er den rigtig(st)e.

Tekstens udsagn foreligger i en bestemt rækkefølge. Udsagnenes placering i denne rækkefølge kan gøres informative, men er det ikke i sig selv. Derfor bestemmer tekst-udsagnenes rækkefølge ikke den, i hvilken læseren skal stille sine spørgsmål og søge sine svar; jf. "Skriftsproget har den klare fordel, at det bliver stående; læseren kan gå tilbage i teksten. Læseren *skal* også, efterhånden, vænne sig til at gøre det – og til at springe dele af en tekst over (...) læse konklusionerne først, forordet sidst osv. (...) Læseren skal vænne sig til at være suveræn over for teksten, til at se teksten som næsten (men også kun næsten) et forslag" (Dalby et al. 1989:285).

KONKLUSION

Det nye og mest kontroversielle i den hypotese, jeg her har opstillet, er indførelsen af de *udelukkende læserafhængige spørgsmål og præmisser*. Dette postulat må gerne betragtes som opfordring til en debat.

Det er en gængs opfattelse at læserens spørgsmål til teksten (også) er bestemt af denne. Ifølge min hypotese er dette ikke tilfældet. Det teksten bestemmer er de svar der kan gives på stillede spørgsmål. Spørgsmålene bestemmes af den enkelte læser – eventuelt ved en fælles overenskomst – af et fags metode. Metodenediskussioner i et fag bør derfor dreje sig om disse spørgsmål.

De præmisser læseren kan tilføje, danner ikke noget sæt af kanoniske forudsætninger, men snarere en vifte gående fra de helt selvfølgelige, som en præmis vedrørende betydningsrelationen og -forskellen mellem *var* og *er*, til de mest specielle, som en præmis om modsætningsforholdet mellem erotik og kristendom. Et sted på denne vifte er der en glidende overgang fra præmisser der er alment accepterede og derfor ikke behøver at ekspliciteres til præmisser som er specifikke, og som derfor kan diskuteres og skal kunne fremlægges i en analyse. Det forekommer mig at i et fags teoridiskussioner er det stedet for denne overgang der er vigtigt at indkredse.

Det resultat en tekstanalyse fremlægger er en beskrivelse af teksten, og det er en forudsætning for en tolkning der tilskriver teksten én bestemt betydning ved at sætte den ind i en kontekst af den ene eller den anden art. Det er også hvad der almindeligvis sker ikke blot i litterære og sproglige studier, men i mange andre studier inden for historie, filosofi osv. I virkeligheden er tekstanalysen en grundlæggende disciplin i de fleste humanistiske fag; netop derfor er det også væsentligt at forsøge at afklare, hvad der kunne være dens metodologiske og teoretiske grundlag uafhængigt af de forskellige faglige kontekster og individuelle tolkninger, den kan bruges i¹.

NOTE

1. Nærværende artikel er delvis udsprunget af arbejdet i et computer-orienteret projekt CODEXIN hvori jeg har deltaget med Henrik Prebensen og Jørgen Olsen; jeg vil gerne takke dem for mange kritiske spørgsmål og frugtbare diskussioner bl.a. om denne artikel.

L I T T E R A T U R

- Baggesen, Søren (1967): Individuation efter frelse? *Kritik*, 1
- Brask, Peter (1974): *Tekst og tolkning*, Bind I, RUC, Roskilde
- Charniak, Eugene (1972): *Toward a Model of Children's Story Comprehension*, NTIS, Cambridge Massachusetts
- Coseriu, Eugenio (1980): *Textlinguistik. Eine Einführung*, Gunter Narr Verlag, Tübingen
- Dalby, Mogens A. et al., (1983 og 1989): *Bogen om Læsning*, Bind I og II, Munksgaard, Kbh
- Dressler, Wolfgang (1973): *Einführung in der Textlinguistik*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen
- Eco, Umberto (1990): *The Limits of Interpretation*, Indiana University Press, Bloomington & Indiana
- Harder, Peter (1979): Tekstpragmatik, *Nydanske Studier*, 10-11
- Heltoft, Lars & Andersen, John E. (1979): Indledning, *Nydanske Studier*, 10-11
- Henriksen, Aage & Hansen, Erik (1968): Brevveksling, *Kritik*, 6
- Jakobsen, Lisbeth Falster (1994): Anmeldelse af Ole Tøgeby: *Praxt*, *Nydanske Studier*, 18
- Jansen, Steen (1982): Tekst – læsning – virkelighed, Jansen, Steen et al. (red): *Tekst og virkelighed*, Akademisk Forlag, Kbh
- Mortensen, Klaus P. (1992): Historiens nytte, *Kritik*, 100
- Nyborg, Eigil (1962): *Den indre linie i H.C.Andersens eventyr*, Gyldendal, Kbh
- Nøjgaard, Morten (1993): *Det litterære værk*, Odense Universitetsforlag, Odense
- Nølke, Henning (1986): Tema-remå og tekstlingvistik, *Festskrift til Jens Rasmussen*, CEBAL nr. 8
- Prebensen, Henrik (1994): Text, Information Structure, Logic and Topology, Hansen, Steffen L. & Wegener, Helle (red): *Topics in Knowledge-based NLP systems*, Samfundslitteratur, Kbh
- Rosen, Wilhelm von (1981): Politikens kronik, 22.3.1981 og *Anderseniana*, 3. række, Bind III, 1982
- Rumelhart, David (1975): Notes on a Schema for Stories, Bobrow, Daniel & Collins, Allan (red): *Representation and Understanding*, Academic Press, New York
- Schank, Roger & Abelson, Robert (1977): *Scripts Plans Goals and Understanding*, Lawrence Earlbaum, Hillsdale, New Jersey
- Sørensen, Peer E. (1973): *H.C.Andersen og Herskabet*, GMT, Århus
- Tøgeby, Ole (1979): Men hva' med kongen?, *Nydanske Studier*, 10-11
- Tøgeby, Ole (1993): *Praxt*, Bind I-II, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus